

L. l'ha convençut d'anar avui al Parlament. És un home dèbil, afable i sofert, que sembla que en general sàpiga treure el millor profit de les coses i que vegi el millor de les persones que per naturalesa li desagraden. Hem tornat a casa per Oxford (on jo m'he comprat dos quaderns i L. s'ha comprat una pipa, hem pres cafè i hem vist les facultats), després cap a Reading, on hem dinat; i després cap a Ealing, on hem canviat de tren cap a Richmond. Just després d'arribar ha aparegut l'Alix, i acaba de marxar ara, però m'he perdut bona part de la visita, perquè sentia que em calia un bany.¹³

Dimarts 22 de novembre

A Garsington vaig presumir tant d'aquest quadern i de la delícia d'omplir-lo amb una font inexhaurible que ara em fa vergonya saltar-me dies; i, tanmateix, com deia, l'única opció que té aquest diari és la d'esperar que jo estigui d'humor. L'Ottoline, per cert, també n'escrivi un, consagrat, però, a la seva "vida interior", la qual cosa em va fer reflexionar sobre el fet que jo no tinc vida interior. Me'n va llegir un passatge on m'elogiava, així que de vegades la realitat també hi entra. Dimarts L. va anar a Williams & Norgate, on li ofereixen 2s/6d per un llibre, condicions que caldrà considerar. Evidentment, ells el volen molt, i no són capaços d'amagar-ho del tot malgrat les ganes que tenen de ser durs en la negociació. Em penso que he acabat de desenformar una pàgina. Sigui com sigui, dimecres va venir la Barbara a començar a treballar, i just llavors la màquina va entrar en vaga, un dels rodets es va deixar anar i es va plantar, i com que se'ns ha acabat la reserva de lletres K només ha pogut compondre quatre línies. Però ho ha fet de pressa i sense equivocar-se, o sigui que promet. Ha vingut amb bicicleta des de Wimbledon; el caparró amb els cabells curtíssims, les galtes enceses i l'armilla brillant fan que sembli una mena d'ocell llampanant; però no sé si aquest aspecte tan enèrgic em resulta parti-

cularment interessant. Sembla que sempre digui “Tot a punt per entrar en acció”, i d’acció no n’hi ha gens.

He sopat amb el Roger i ens hem trobat amb el Clive. Ens hem assegut en una taula baixa i quadrada coberta amb un mocador estampat i ens hem menjat els plats, cadascun amb un enciam o un llegum diferent: un menjar deliciós, per variar. Hem begut vi, i hem acabat amb un formatge blanc i suau que es menja amb sucre. Després ens hem elevat per sobre de les xafarderies i hem parlat de literatura i estètica.

“Saps una cosa, Clive, he entès una mica més el que és essencial en tot art: mira, tot l’art és representatiu. Dius la paraula arbre i veus un arbre. Molt bé. Però cada paraula té una aura. La poesia combina les diverses aures en una sola seqüència...” La cosa ha anat més o menys així. Jo he dit que es pot escriure (i en efecte, es fa) amb frases, no només amb paraules; però això no ha contribuït a fer avançar el tema. El Roger m’ha preguntat si a l’hora d’escriure jo partia de la textura o de l’estructura; jo he relacionat estructura amb trama, i per això li he dit que de la textura. Després hem comentat què signifiquen l’estructura i la textura a l’hora de pintar o d’escriure. Després hem parlat de Shakespeare, i el Roger ha dit que Giotto l’emocionava de la mateixa manera. La cosa ha continuat fins que a les deu en punt m’he posat en marxa. També hem parlat de poesia xinesa; el Clive ha dit que ens cau massa lluny per ser-nos comprensible. El Roger ha comparat la poesia amb la pintura. M’ha agradat molt (la conversa, vull dir). Bona part han sigut vaguetats que no es poden prendre seriosament, sens dubte, però aquest ambient et planta idees dins del cap, i en lloc d’haver-les de resumir o de desenvolupar les pots expressar tal com surten i que t’entenguin; i també pots discrepar. El vell Roger té una perspectiva lúgubre, no de la vida sinó del futur del món; però m’ha semblat detectar-hi la influència de Trotter i el seu ramat, cosa que m’ha fet recelar.¹⁴ Amb tot, trepitjar Charlotte Street,

on va tenir lloc l'assassinat de Bloomsbury fa una o dues setmanes, veure una gentada congriant-se al carrer i sentir les dones insultant-se i tota la gent que ha vingut corrents encantada amb l'enrenou... tota aquesta sordidesa m'ha fet pensar que potser sí que el Roger té raó.

Avui ha sigut un dia d'allò més calorós i molt tranquil, i després d'imprimir una pàgina tot just hem tingut temps d'arribar-nos al riu i veure-ho tot reflectit a l'aigua, perfectament exacte. Dins el riu, la teulada vermella d'una casa tenia el seu propi nuvolet vermell; els llums encesos del pont feien llargues franges de groc; tot molt plàcid, com si fóssim al cor de l'hivern.

Dimarts 11 de desembre

El suplici de tenir aprenents. En general, la cosa ha anat millor; i L. i jo, mitja hora abans del te, ens hem escapat cap a la llum d'un vermell marronós de la tarda hivernal. El parc ofereix una bona mostra de cel i arbres pelats, amb un o dos nius de graules a les branques de dalt. Hem tornat per al te; i Perera ha vingut per parlar en privat. Reconec que he davallat a les profunditats de l'avorriment amb la Barbara. Reprodueix els fets tal com els hi han explicat: explicacions minucioses sobre governants i cases. I no dubta en cap moment de les seves aptituds; tan amable, honesta, raonable, ¿com podria tenir cap defecte? Això mateix, un s'afigura la seva naturalesa com un marbre sense defectes, impertorbable, inalterable. I el temps anava passant; ha perdut el tren; ha esperat fins al següent —fins a les 6:10; i nosaltres havíem de sopar a les 7—, i el vespre s'ha consumit sense cap sensació, tret de la d'estar-me plantada sota el degoteig d'una canonada. La meva excusa per una extravagància com aquesta és que avui havia d'anar a l'Agrupació. La conferenciant no arribava, i a les nou, després de llegir moltes cartes i tenir debats intermitents, mentre buidàvem la taula, el meu

presagi íntim s'ha fet realitat. Ha arribat la conferenciant. Una tal senyora Moore, de Kensal Rise: classe mitjana; vestida de vellut; vulgar, xerraire. Ha parlat vint minuts sobre propaganda; més paraules que cervell, i, en efecte, no ha sigut capaç d'explicar el que deia de manera satisfactòria per a la senyora Langston, i s'ha neguitejat quan he mostrat tot el que sé. Però m'ha deixat admirada la manera com s'ha abrandat quan ja estàvem totes ansioses per marxar. Les dones han dit que ha sigut una conferència esplèndida; les frases que es fonen les unes amb les altres les impressionen.

Dissabte 15 de desembre

Un dia fred però assolellat. Sembla que faci molt que no teníem un dia per a nosaltres. No hem imprès res. Hem fet una passejada pel parc com les d'abans, avinguda avall i tornar pel riu, que creixia de pressa i ens ha tallat el pas, amb la qual cosa hem hagut d'enfilar-nos a una tanca per arribar a terra ferma. Els carrers em recorden els de Cambridge. La gent camina pel mig. Això és culpa, en part, de les cues per comprar a Liptons. Costa una mica mantenir-se a la vorera, i els autobusos sempre passen fregant la gent. Caseta, i un gran te tots dos sols. Piles i piles de papers. Perera, és clar, amb una nova consulta, i encara és amb L. a la seva cambra.

1918

Hogarth House
Paradise Road
Richmond
Gener: 1918

Diumenge 6 de gener

Un dia de pluja infernal. He deixat L. a l'estació, perquè havia d'anar a Hampstead a respondre tot de preguntes a la Margaret. A casa a l'hora del te, sola. L'Alix i la Fredegond a sopar. La conversa, després de girar al voltant del Clive, la Barbara, Garsington i companyia, s'ha decantat cap a la consciència: els deures socials i Tolstoi. L'altre dia, el Gerald va llegir Tolstoi i va decidir deixar de fumar, però ara diu que els preceptes de Tolstoi eren per a homes de vida més dissipada que la seva, de manera que ell sí que es pot permetre fumar cigarrets. Està considerant seriosament la idea d'obrir un viver després de la guerra, i amenaça de renunciar al seu patrimoni.

—¿De què serviria? —li ha preguntat L.—. És el pitjor que pots fer. No volem que la gent visqui amb 30s setmanals.

—Des del punt de vista psicològic podria ser necessari, si hem d'abolir el capitalisme —he comentat jo.

—No hi estic d'acord —ha dit l'Alix—. A més, ¿a qui li cediria el patrimoni?

—En un estat ideal, tothom hauria de tenir 300£ l'any —ha continuat L.

—Digueu-me, si us plau, alguna raó que pugui recordar per donar-la al Gerald —ens ha implorat la Fredegond.

Ja no recordo quina ha sigut la raó.

—Té molt mala consciència —ha continuat—. Després de fer un abundant sopar de Nadal, ell i el seu germà van manar que els anessin a buscar fruita en conserva, i quan se la van haver acabada es van sentir molt malament. “Ens hem comportat com porcs! Som bèsties!”, cridaven. Se sentien tots dos com uns miserables.

L. ens ha donat moltes bones raons per conservar el que tenim i treballar bé a canvi de res; encara sento, però, que el meu foc és massa gran per a mi sola. Soc una d'aquestes persones a qui tenir patrimoni els suposa un llast psicològic. L'Alix ha exposat una mena d'economia fèrria i pragmàtica, derivada de la de Strachey. Després d'aquesta llarga discussió ja se'ls havia fet l'hora de marxar.

Dissabte 12 de gener

Ara que la impremta s'ha posat a lloc (ja anem per la pàgina 18), no hi ha gaire res de què deixar constància aquí, per bé que el dia sembla tan atapeït d'esdeveniments successius com un trencaclosques. Encara estem sense lavabos, i això agreuja la severitat de les altres restriccions que hem de patir. Avui només hem pogut aconseguir una peça petita de bou, que ens ha de durar una setmana. No es troba llard, margarina ni oli de fruits secs. Ens han reduït la mantega a una lliura setmanal; els ous van a 5d la unitat, un pollastre a entre 10s i 15s. Diumenge passat la senyora Langston va preparar el sopar a base de salsitxes, pa i suc del rostit: “No havia fet un sopar de diumenge com aquest des de feia vint-i-cinc anys.”

Després d'imprimir ens permetem una passejadeta. Hem vist una aparició del Tinker: menys el nas, tot era idèntic; però cada gos té una empremta inconfusible. Totes les esperances de pau aniquilades un altre cop; segons sembla, les opcions polítiques tornen a anar cadascuna per la seva banda.

Dimecres 23 de gener

Veig que m'he descuidat del dia d'ahir, però va ser un dia qualsevol. L. va anar a una reunió, la Barbara es va quedar comandant la premsa, i jo vaig fer una passejada tota sola. Vaig vorejar el riu fins a Marble Hill. M'he de retractar d'allò que vaig dir que aquest any és un infern. Veiem fugaçment el paradís. Ahir feia tan bon dia que teníem oberta la finestra del replà de l'escala, em vaig asseure al riu i vaig contemplar una barca que salpava, i mig covava l'esperança de veure brots als salzes. El riu baixava molt alt, rabent i groc, donant testimoni de les inundacions de més amunt. Diuen que ha plogut fort; m'atreveria a dir que és cert, però la vida de Londres és tan civilitzada que en realitat no ho sé. Entre els incendis, l'electricitat, el metropolità soterrat i els paraigües, ¿qui pot fixar-se en el temps que fa? Però nosaltres mirem per la finestra a l'hora d'anar a dormir i veiem la lluna. Tota ben retallada i lluent, gairebé plena, fins al voltant de les nou, i després, com si Déu es girés mentre dorm i pitgés un botó, baixa una cortina de núvols, i nosaltres badallem i dormim com socs. Ahir a la nit, després del te amb B. —que ens esguerra el plaer principal del dia, per bé que la pobra dona no pugui tenir millors maneres i que, sens dubte, si tingués talent l'odiaria amb ganes—, vam sopar d'hora i vam tenir Agrupació. Hi va parlar el senyor Adams. El nivell no és gaire alt, és veritat. Fins i tot els que coneixen el tema que tracten, com en aquest cas, no el coneixen de manera que el puguin fer entenedor per a les persones sense educació. Dubto que més de tres persones de la sala sabessin que estava parlant de cooperatives i

política. Va començar pel mig. Llegia frases pelades de resolucions del Congrés. Ell ja podia anar pronunciant paraules com “autònomament”, que jo em penso que ningú no l’entenia. Com sempre, L. i jo vam ser els únics de parlar, a banda de la senyora Langston; com sempre, només quan la conversa va derivar cap al menjar una de les dones va trencar el silenci. Volia una fleca. Deien que els arribava tard el pa: van estar una estona parlant totes alhora —històries sobre com les maltracten i sobre els veïns. Són estranyament flegmàtiques, la majoria d’aquestes dones; troben una mena de plaer passiu a estar-se assegudes mirant, igual com fan tantes anemones grisenques aferrades a una roca. Tanmateix, la mainada, la feina de la casa... D’excuses n’hi ha prou, si un les busca.

Parlar d’anemones de mar em recorda que estem en tractes amb D. H. Lawrence per la seva casa de Zennor. Ara mateix és una possibilitat llunyana i improbable, però prou temptadora per fer-me pensar diversos cops al dia en el mar i en aquells penya-segats.

Avui, dimecres, B. no ha vingut i hem imprès nosaltres. L. ha fet la major part de la feina; jo he fet dues excursionetes a Richmond: una per descobrir la manera correcta de lletrejar Mynah, l’altra per comprar una pila nova, per 1s/3d. Dues lots meves han mort durant la vida de la lot matusalèmica de L.: la molt reconsagrada encara il·lumina com la guspira d’una estrella. Crec que és intel·ligent tenir la lot preparada per als bombardejos, tot i que tres botiguers de Richmond saben del cert que no n’hi haurà mai més cap. Els aparadors de les pastisseries ara ja no ofereixen gairebé res més que safatetes de galetes disgustades, talls de pa de pessic i uns brioixets sense prunes. Si es veu alguna pruna, és invariablement un esquer; no n’hi ha cap més. Aquestes transformacions s’han anat esmunyint en el panorama sense que ens n’adonéssim; ¿l’any passat encara podíem menjar pastissos glacejats? Ara és inconcebible!

Dijous 24 de gener

El darrer dia de tenir-ne 35. Escriure els anys que vindran a partir d'ara fa tremolar: tots tenyits de l'ombra dels 40. Un altre dia de primavera; el matí el passo sense foc. L'únic inconvenient és que no només hi perdo el foc sinó també la sensació de ser dins d'una cova acollidora, amb la humitat i el fred a fora. A fora fa un dia grisós. He anat a la London Library per agafar un grapat d'històries de tema sobrenatural; m'he trobat Sir Henry Newbolt, una rata prima de cabells grisos, però hem fet veure que no ens coneixíem; després m'he passejat Charing Cross Road amunt i avall buscant les cartes de Keats, però no les tenien enlloc. Així que he anat al Club, on he trobat el Lytton tot sol, i com que ell no tenia ganes de parlar hem llegit el diari un al costat de l'altre. Ha arribat la Fredegond; però després de riure una mica de la conversa per telèfon he marxat. Juntes, ella, l'Alix i la Carrington van decidir que les critico i que no ho tolerarien, em van trucar, em van demanar que em retractés, jo els vaig dir que només hi accediria si em posaven les queixes per escrit; em temo que no ho faran. Diuen que les deprimeixo i que l'única explicació possible és que soc una sàdica. És el primer cop que ensenyen les dents. A la Barbara, en canvi, totes les crítiques li rellisquen sense deixar marca. Avui L. ha imprès quatre pàgines a ca l'impressor, i no ha tornat fins a les sis, i amb una feina gens satisfactòria, per culpa de la incompetència de l'impressor.

Divendres 25 de gener

El meu aniversari. Aquest matí, L. m'ha regalat una navalla amb mànec de banya de bou. La Nelly m'ha fet un parell de mitjons vermells que es lliguen al voltant del turmell; s'ajusten, doncs, al meu estat matinal.¹ Hi ha una altra cosa que m'ha retingut al llit. Ha vingut la Barbara, i juntes hem "desenformat" quatre pàgines, L. ha imprès les segones quatre a ca l'impressor:

tot plegat, un dia de bona feina. A aquest ritme, el text de la Katherine estarà enllestit d'aquí a cinc setmanes. Ja anem pensant de fer un llibret de gravats, o bé després d'aquest llibre o bé alhora, a la premsa petita. El sopar d'aquest vespre ha sigut un sacrifici no pas petit en nom del deure; mai no havíem estat tan ben disposats per a una nit sols; llibres per llegir; la sensació d'haver abocat ja molta conversa aquesta setmana; però abans de les 7:30 han arribat la Clara i els Whitham, a qui vam convidar amb la idea de matar dos pardals d'un tret per no perdre més temps de l'inevitable.² La indumentària elaboradament literària de Whitham és un bon indicador del seu cervell. És tal com els treballadors autodidactes creuen que hauria de ser un geni; i tanmateix és tan modest i senzill que és més divertit que repulsiu. Té la passió per l'escriptura d'un aficionat —o més aviat d'algú que l'ha tret d'un llibre de text. En veure la nova novel·la de Cannan, ha dit: "Oh, Cannan, sí: és molt fluix amb l'estructura, ¿oi?" I així amb tot. M'ha explicat que els seus llibres saben com "cridar", i molt entusiasmat, després de preguntar pel futur de la meua narrativa, que en cercles professionals és ritual obligat, ha repassat totes les novel·les que ja té acabades o a mitges, o a les quals només els falta "posar-hi les frases", procés que aplica al final de tot. Comença amb una sinopsi, que li ocupa tres mesos: però no m'he escoltat la història sencera. Han marxat aviat cap a Devonshire, on tan bon punt s'acabi la guerra (però ni la guerra no li ha impedit d'afegir un altre llibre a la llista) es posarà a treballar de valent. Escriu tot el matí, i la resta del dia llegeix i passeja. Així que en els propers cinc anys ens podem esperar uns vint Whithams. Quan ha acabat d'explicar-nos tot això ha continuat parlant d'espiritisme: el propietari de casa seva és un advocat gras i pàl·lid de cinquanta anys que es passa el dia escarxofat al sofà, allà a Devonshire, comunicant-se amb els esperits i alimentant-se de pa amb margarina. Whitham ha flirtejat amb el misticisme, ha fet ballar taules i ha sentit fan-

tasmes donant cops, i s'ho creia tot, però els efectes sobre el seu caràcter li feien massa por per ficar-s'hi seriosament. Ha pensat que això era una mostra de debilitat. I diria que no té un bon cap sobre les espatlles, tal com es dedueix de la conversa sobre escriure novel·les. La Sylvia s'estava asseguda comptant els minuts, i molt satisfeta de la bona impressió que es pensava que ens causava ell; a la seva manera meticulosa, acceptava els principis més revolucionaris com si fossin les xafarderies d'una bona majordoma parlant del preu de la cansalada. El silenci de la Clara mostra, em sembla, la seva posició subordinada dins de la família; una persona que mai no es pot fer notar, sempre infeliç i desconsolada, diria. S'ha quedat a dormir.

Avui (dissabte) hem anat a Kew. Lliris de neu, ciclàmens i rododendres en miniatura; també algunes escil·les o crocus que despunten a través de l'herba i les fulles mortes.

Diumenge 3 de febrer

El diumenge s'ha convertit en el dia social, tal com solia ser-ho a Hyde Park Gate.³ La sociabilitat ha començat d'hora, si més no per a L.; ha vingut Riddell, l'impressor, esperàvem que a oferir-nos una premsa, però hem descobert que només venia a dir-nos que no hi ha manera d'aconseguir-ne. L'acompanyava una amiga. Els he escoltat des de darrere la porta del lavabo. Hem topat amb el Goldie quan tornàvem de passejar; i després ha vingut la Pippa; curiosament deixada, com es tornen totes les dones Strachey amb la més petita contrarietat.⁴ Sense un cert grau d'atractiu no val la pena ser vanitós —aquest és el seu raonament, penso sempre. La conversa s'entrebancava per la sospita que és una patriotera, i en segon lloc una mena de persona més antiquada del que estem habituats. Té el costum, desconcertant però meritori, de quedar-se en silenci quan discrepa. Ha discrepat de mi quan he dit que ajudar a portar la casa (referint-me a fer els llits) era una millora respecte a la manera de

fer d'abans. El Goldie ha disparat les seves fletxes directes i ben esmolades; en el seu cas, la meua única crítica és la sensació de mètode que produeix el seu mètode. Furguen amb massa intel·ligència per trobar opinions, aquests vells catedràtics. Tanmateix —tanmateix—, és curiós com s'ha apagat la Pippa; se la veu més gran i tronada. Ha parlat dels vells temps de les festes, H. B. Smith, George Duckworth, Jack Hills i els Nadals a Corby.⁵ Pensa que aquesta continua sent la manera de viure; aquesta gent tan “civilitzada” en comparació amb les nostres dones amb els caps pelats. Però ja no té temps per fer societat; es dedica nit i dia al sufragisme, que ara es convertirà en una campanya en favor de la igualtat. “Gràcies a Déu”, ha dit, “hi ha persones com tu, que us en manteniu al marge. És importantíssim que hi hagi gent com tu. En la mesura que tingueu independència econòmica, o us l'hàgiu guanyada. És crucial. No, no soc llesta. Sempre m'han importat més les persones que les idees... I ara me n'he d'anar. Tinc feina. No puc deixar que la mandra em tempti.” I se n'ha anat. M'ha sobtat que la vellesa no consisteixi a tenir un punt de vista diferent sinó a tenir el mateix punt de vista, afeblit. El Goldie també en dona mostres. Un vespre sola.

Dimarts 12 de març

Aquesta pàgina hauria d'estar dedicada íntegrament a elogiar el temps que fa. Un efecte curiós de la primavera als afores és que al vespre fa que se sentin una quantitat sorprenent de cants de mascles i femelles. Ens estem asseguts amb les finestres obertes, i una senyora entona uns refilets, com en èxtasi. Se l'ha de perdonar, però, tenint en compte... Vet aquí alguns fets. He decidit asseure'm en un banc a l'ombra, a Kew; he vist dues papallones lleonades; salzes, crocus, escil·les, tot brotant i florit. La roba negra semblen draps empolsinats. Les pells, en canvi, fan riure. Ens hem trobat a Kew.

Ja puc dir que “el *Times* m’ha rebutjat”. Això encara em cou més perquè L. té dos llibres de *The Nation*. Fa dues setmanes que em van rebutjar; i el resultat és que estic escrivint la novel·la a un ritme astorador. Si em continuen refusant l’acabaré en un mes o dos. S’està tornant molt absorbent. Tots dos ens hem adonat que últimament escrivim a un ritme espectacular: L. 40.000 paraules, i això que encara no s’ha ficat en el llibre en si; i jo ja passo de molt de les 100.000...

Dimecres 10 d’abril

Un dia fosc i molt humit. Imprimint. He compost una pàgina en una hora i quart: el meu rècord. A aquest ritme, el llibre estarà fet en un mes. Ahir vaig rebre carta de la senyoreta Harriet Weaver demanant-me si ens plantejaríem imprimir la nova novel·la de Joyce, cosa que cap altre impressor no farà, a causa, imaginem, dels sentiments que hi descriu. Deuen ser molt aca-lorats, tenint en compte l’èxit que va tenir amb la darrera. Diu que vindrà, per bé que ara difícilment podem encarar un llibre. M’agrada ser al rovell de l’ou. Per cert, el *Times* m’ha tornat a rebutjar; així que vaig amollant la meva novel·la a bon ritme, i suposo que un dia d’aquests m’entraran els llibres tots de cop, a torrentades. Visita a l’impressor, que ja gairebé ha acabat d’instal·lar la màquina nova, però sense corrent i sense caixista encara som molt lluny de tenir el que ens correspon.

Dissabte 4 de maig

El Hodson ha vingut a dinar.⁶ Ara fa de soldat, tot i que de professió és funcionari. Un home dur i directe, en ell tot sembla tan tallat arran com els cabells. És un home de qualitats mitjanes, suposo, i, per tant, una mostra del que el món fa als éssers humans. No té cap qualitat especial, ni fortuna per alleugerir-li la vida. Vist així, em va semblar més aviat trist; tan gris i sense pretensions, agafa el que li arriba com si qualsevol cosa li anés